

वृषसारसंग्रहः

[अष्टादशमो ऽध्यायः]

[स्वर्गान्मर्त्यमुपागतानां चिह्नानि]

देव्युवाच ।

भुक्त्वा तु भोगान्सुचिरं यथेष्टं

पुण्यक्षयान्मर्त्यमुपागतानाम् ।

चिह्नानि तेषां कथयस्व मे ऽद्य

यथाक्रमं कर्मफलं विशेषात् ॥१८:१॥

[दानाष्टकम्]

महेश्वर उवाच ।

सदान्नदाता कृपणार्तिदीनां

स वर्षकोट्यायुतमीशलोके ।

भुक्त्वा च भोगान्सममप्सरोभिः

प्रक्षीणपुण्यः पुनरेति मर्त्यम् ॥१८:२॥

जायन्ति दिव्येषु कुलेषु पुंसः

सस्त्रीसमृद्धे बहुभृत्यपूर्णे ।

गौरश्वरत्नादिधनाकुलेषु

रूपोज्ज्वलः कान्तिसमायुतश्च ॥१८:३॥

Testimonia for this chapter—C₉₄: f. 224r line 4 – f. 226r line 4; C₄₅: f. 226v line 6 – f. 228r line 6; C₀₂: f. 306r line 1 – f. 306v line 5; K₈₂: f. 31v line 1 – f. 33r line 6; M: f. 33v line 2 – f. 35v line 4; K₄₁^(paper): f. 231r line 2 – f. 232v line 7; E: pp. 649–651 1 C₀₂ broke off in chapter 14 and resumes below at 18.28b. The gap in E that started at 17.39 continues up to 18.16c.

❖

1a तु] Σ; om. K₈₂, च M **1b** °क्षयान्म्] Σ; °क्षया म° M **1c** चिह्नानि] Σ; किञ्चिह्न M **1d** विशेषात्] Σ; विशेषः M **2** महेश्वर] C₉₄C₄₅; भगवान् K₈₂MK₄₁^(paper) **2a** °दीनां] Σ; °दीना M **2b** °युतमीशलोके] Σ; °युतमीनशलोके C₉₄^{ac}, °युतस्वर्गलोके M **2c** °न्सममप्सरोभिः] Σ; °न्सहरप्सरोभिः M, °न्सरोभिः K₄₁^(paper) **2d** °पुण्यः पुनरेति मर्त्यम्] Σ; °पुण्यः पुनरेति मर्त्ये K₈₂, °पुण्य पुनः मर्त्यलोके M **3a**] C₉₄K₈₂; --- C₄₅, जायन्ति ते दिव्यकुलेषु पुन्साम् M, जायन्ति ते दिव्ये कुलेषु पुंसः K₄₁^(paper) (unmetr.) **3c** गौर°] C₉₄K₈₂K₄₁^(paper); गौरव° C₉₄^{ac}, गोर° C₄₅M • °रत्नादि°] K₈₂M; °रत्नादि° C₉₄K₄₁^(paper), °रत्नाति° C₄₅ • °धना°] Σ; °समा° M **3d** रूपोज्ज्वलः] em.; रूपोज्ज्वल° C₉₄C₄₅K₈₂, रूपोज्ज्वलः M, रूपर्ज्वल° K₄₁^(paper) • °समायुतश्च] C₉₄^{pc}K₈₂; °समायुतश्च C₉₄^{ac}C₄₅M

वस्त्रं सुसत्कृत्य द्विजस्य दानात्
 स्वर्गेषु मोदन्ति स वर्षकोट्यः ।
 पुनश्च ते मर्त्यमुपागताश्च
 चिह्नं महच्छ्रीपदमाप्नुवन्ति ॥१८:४॥

कूपप्रपापुष्करिणीप्रदाता
 स लोकमाप्नोति जलेश्वरस्य ।
 ततः स तस्माच्च्युतिमाप्य लोकात्
 सुखी सुतृप्तेषु कुलेषु जायेत् ॥१८:५॥

रत्निप्रमाणादपि हेमदानात्
 सुरेन्द्रलोकं समवाप्नुवन्ति ।
 तस्माच्च्युतो मर्त्यमुपागतानां
 चिह्नं समृद्धिर्धनधान्यलक्ष्म्याः ॥१८:६॥

अदृष्यभूमीवरविप्रदानात्
 स लोकमाप्नोति सुरेश्वरस्य ।
 भुक्त्वा तु भोगान्च्युत मर्त्यलोके
 चिह्नं लभेद्वै विषयाधिपत्वम् ॥१८:७॥

द्विजस्य सत्कृत्य तिलप्रदाता
 स लोकमाप्नोति च केशवस्य ।
 भ्रष्टस्ततो मर्त्यमुपागतस्तु

4a वस्त्रं सुसत्कृत्य] C₉₄C₄₅; वस्त्रं सुसंस्कृत्य K₈₂, सुवस्त्रं सत्कृत्य M, वस्त्रं सुसंस्कृत्य K₄₁^(paper)
4b °कोट्यः] Σ; °कोट्या M **4c**] C₉₄C₄₅K₈₂K₄₁^(paper); पुनश्च्युता मर्त्यमुपागतानां M
4d चिह्नं म°] Σ; चिह्नम् C₉₄, चिह्नं न° M **5a** कूप°] Σ; कूपं M • °पुष्करिणी°] K₈₂
 K₄₁^(paper); °पुष्करणी° C₉₄, °पुष्करिणी° C₄₅, °पुष्करिणी° M **5b** जलेश्वरस्य] C₉₄C₄₅K₈₂
 K₄₁^(paper); जलेश्वरस्य M **5c**] C₉₄K₄₁^(paper); ततः स तस्माच्च्युतिमाप्य लोकात् C₄₅, ततः
 स तस्माच्च्युतिमाप्य लोके K₈₂, तस्मात्स लोकाच्च्युत मर्त्यलोके M **5d** °तृप्तेषु] Σ; °तृ---
 C₄₅, °तृप्तेषु K₈₂ • कुलेषु जायेत्] Σ; च जायते सः M **6a** रत्नि°] C₉₄K₈₂; रत्ति°
 C₄₅, रत्ति° M, रत्न° K₄₁^(paper) • °प्रमाणा°] Σ; °प्रमाना° M • °दानात्] Σ; °दाता M
6b समवाप्नुवन्ति] Σ; समवाप्नुवन्ति C₄₅, समवाप्नुवन्ति M **6c** तस्माच्च्युतो] Σ; तस्माच्च्युते
 M **6d** चिह्नं] Σ; चिह्नं C₉₄ • °लक्ष्म्याः] K₈₂; लक्ष्याः C₉₄M, लक्ष्मः C₄₅, लक्ष्या K₄₁^(paper)
 • समृद्धिर्ध°] Σ; समृद्धिर्ध° M **7a** °दानात्] Σ; °दाता M **7b** लोकमाप्नोति] Σ; लोक
 प्राप्नोति K₄₁^(paper) • सुरे°] Σ; स्वरे° M **7c** भुक्त्वा भोगान्च्युत] C₉₄C₄₅K₈₂; स भुक्तभोगां
 च्युत M, भुक्त्वा भोगान्च्युत K₄₁^(paper) **7d** लभेद्वै] C₉₄K₄₁^(paper); लभेद्वै C₄₅, भवेद्वै K₈₂,
 भवेतद् M **8a** तिल°] Σ; तिलः M **8b** केशवस्य] Σ; वासवेभ्यः M **8c** °गतस्तु] Σ;
 °गतस्य M

चिह्नं लभेदक्षयमर्थलाभम् ॥१८:८॥

गवां सुरूपां विधिवद्विजानां

दत्त्वा च गोलोकमवाप्नुवन्ति ।

कल्पावसाने समुपेत्य मर्त्ये

चिह्नं गवाढ्यं शतगोयुतं च ॥१८:९॥

स्वर्गं गतानां पुरुषस्य चिह्नं

धनाढ्यता श्री सुखभोगलाभम् ।

आयुर्यशोरूपकलत्रपुत्रं

सम्पद्विभूतिकुलकीर्तिमर्थम् ॥१८:१०॥

[निरयान्मर्त्यमुपागतानां चिह्नानि]

दानाष्टकं चोत्तम कीर्तितं ते

चिह्नं च लोकं च समासतो मे ।

शृणोतु देवी निरयागतानां

चिह्नं च कर्म च विपाकतां च ॥१८:११॥

हत्वा च विप्रं मनसा च वाचा

स याति पारं निरयस्य घोरम् ।

अशीतिकल्पं निरये क्रमेण

भुक्त्वा पुनस्तिर्यं शतायुतानाम् ॥१८:१२॥

जायन्ति ते मानुष हीनविद्याः

प्रत्यन्तवासाः कुलवित्तहीनाः ।

नित्यं च तस्याक्षयरोगपीडा

13b cf. YājñS 3.210a: ब्रह्महा क्षयरोगी स्यात्

8d लभेद°] Σ; भवेद° K₈₂, नृणाञ्चो M 9a गवां सुरूपां] K₄₁^(paper); गवां स्वरूपां C₉₄K₈₂, गवां स्वरूपं C₄₅, गवा सुरूपा M 9b च] Σ; स M 9c समुपेत्य मर्त्ये] Σ; पुनः मर्त्यलोके M 9d चिह्नं] Σ; चिह्नं K₄₁^(paper) 10a स्वर्गं गतानां] Σ; स्वर्गागतानां M 10b °ढ्यता] Σ; °ढ्यतां M 10c °र्यशो°] Σ; °र्यषे° M 10d °मर्थम्] Σ; °मत्वम् M 11a चोत्तम] Σ; चोत्तम M • कीर्तितं ते] em.; कीर्तनं ते C₉₄K₈₂, कीर्तितन्ते C₄₅, कीर्तितो यम् M, कीर्तिनन्ते K₄₁^(paper) 11b चिह्नं च] Σ; चिह्नं स M • समासतो] Σ; समागतो M 11c शृणोतु देवी] Σ; शृण्वन्तु देवो M 11d चिह्नं च] Σ; चिह्नं स्व° M • विपाकतां च] Σ; विपाकतानाम् M 12a विप्रं] Σ; विप्र MK₄₁^(paper) 12b] C₉₄C₄₅K₈₂; स याति पारं निरयं सुघोरम् M, स याति पारं निरयश्च घोरम् K₄₁^(paper) 12c निरये] Σ; निरयः M 12d पुनस्तिर्यं] Σ; पुनः तिर्य M 13a °विद्याः] C₄₅M; °विद्या C₉₄K₈₂K₄₁^(paper) 13b °वासाः] Σ; °वासा K₈₂, °वासी M • हीनाः] Σ; °हीना M

इदं तु चिह्नं द्विजजीवहर्तुः ॥१८:१३॥
 पीत्वा च मद्यं द्विज कामतो वा
 आघ्राति गन्धं स्वमनीषिकेण ।
 स याति घोरं नरकमसह्यं
 यावच्च कल्पं दश अत्र भुक्त्वा ॥१८:१४॥
 तिर्यं च सर्वमनुभूय दुःखं
 स कष्टकष्टेन मनुष्यजन्म ।
 चण्डालशौनश्चपचत्वमेति
 श्यामं च तालु भवतीह चिह्नम् ॥१८:१५॥
 निन्दन्ति ये वेद ऽसम्भूय जिह्वा
 यः कूटसाक्षी स च खल्वलान्धौ ।
 सुहृद्ब्रथा मृत्युशतं हि गर्भे
 गर्हाशनोच्छिष्टभुजो भवन्ति ॥१८:१६॥
 स्तैन्यं तु यः कुर्वति पापसत्त्वं
 ते पापदोषान्नरकं व्रजन्ति ।

✧

15b cf. YājñS 3.210b: सुरापः श्यावदन्तकः 16 cf. Manu II.57: ब्रह्मोज्झता वेदनिन्दा कौटसाक्ष्यं सुहृद्ब्रधः । गर्हितानाद्ययोर्जग्धिः सुरापानसमानि षट् ॥

16c E resumes here on p. 649 with महो (for मृत्यु; about two folio sides seem to be missing).

✧

13d इदं तु चिह्नं] Σ; चिह्नञ्च मे त M 14a मद्यं] Σ; मद्य M • द्विज] K₈₂M; द्विजः C₉₄C₄₅K₄₁^(paper) (unmetr.) • वा] Σ; वे K₄₁^(paper) 14b आघ्राति] Σ; माघ्राति M • °मनीषिकेण] Σ; °मनीषिकेन M, °मणीषिकेण K₄₁^(paper) 14c] Σ; स याति घोरं नरकमसह्यं M 14d कल्पं दश अत्र] Σ; कल्पा दशमन्त्र M 15a सर्वमनुभूय दुःखं] Σ; सर्वमनुभूय दुःख K₈₂, सर्व मनुभूय दुःखा M 15b कष्टकष्टेन] Σ; कष्टकष्टेन C₄₅, कष्टकष्टेन M • °जन्म] Σ; °जन्मम् M 15c चण्डालं] Σ; चाण्डालं MK₄₁^(paper) • °त्वमेति] Σ; °त्वमे C₄₅ 15d श्यामं] Σ; श्यामः K₄₁^(paper) • भवतीह] Σ; भवतीति ह K₄₁^(paper) • चिह्नम्] Σ; चिह्नं M 16a] C₉₄K₈₂K₄₁^(paper); निन्दन्ति ये वेद ऽसम्भूय जिह्वा C₄₅, निन्दन्ति ये वेद सखपजिह्वा K₁₀, निन्दन्ति ये वेद शस्त्राय जिह्वा K₇, निन्दन्ति यो वेद स भूय जिह्वा M 16b यः कूटसाक्षी] Σ; यः कूटसाक्ष C₄₅, यो कूटसाक्षी M • खल्वलान्धौ] C₉₄C₄₅K₈₂K₄₁^(paper); खल्वलान्धौ M 16c मृत्युं] Σ; महो E 16d गर्हा] Σ; गर्भा M • भवन्ति] Σ; भवन्ति भुङ्क्ता महद्दुःख E 17a स्तैन्यं तु] corr.; स्तैन्यस्तु C₉₄K₈₂K₄₁^(paper), ऽन्यस्तु C₄₅, स्तैन्यञ्च M, दैत्यस्तु E • यः] C₄₅ME; ये C₉₄K₈₂K₄₁^(paper), यैः C₉₄ • °सत्त्वम्] Σ; °सत्त्वन् C₉₄ 17b ते] Σ; _ C₉₄, स M • °दोषान्नरकं] Σ; °दोषा न C₄₅M • व्रजन्ति] Σ; प्रयान्ति M

मन्वन्तरादीन्यनुभूय दुःखं
 पुनश्च तिर्यं शतशोऽनुभूयात् ॥१८:१७॥

मानुष्यजन्मेषु च दुःखभागी
 स्तेनत्वमायाति पुनश्च मूढः ।
 सुवर्णचोरी कुनखत्व चिह्नं
 विशीर्णगात्रो रजतापहारी ॥१८:१८॥

ताम्रापहारी स्फुटिताग्रपाणिर्
 लोहापहारी भुजछेद चिह्नम् ।
 कांसापहारी करभग्न चिह्नं
 हत्वा च रीति-त्रपु-सीसकानाम् ॥१८:१९॥

नासोष्ठकर्णश्रवणस्य छेदश्च
 चिह्नं नृणां वस्त्रहरः कुचैलः ।
 धान्यापहारी भवतेऽङ्गहीनो
 दीपापहारी भवतेऽन्ध चिह्नम् ॥१८:२०॥

निर्वापहा काण भवेत चिह्नं
 यः स्त्रीं हरेत्सोऽपि जितः स्त्रिया स्यात् ।

18b cf. YājñS 3.210c: हेमहारी तु कुनखी 21 cf. Mitākṣara ad YājñS 3.216cd: ...
 न्यासापहारी च काणः, स्त्रीपण्योपजीवी षण्डः, कौमारदारत्यागी दुर्भगः...

17c °न्तरादीन्य°] Σ; °न्तराद्धीम° M • दुःखं] Σ; दुःख K₄₁^(paper) 17d तिर्यं श°]
 Σ; तिर्यं स° M, तिर्यक् श° K₄₁^(paper) E • नुभूयात्] Σ; नुभुक्त्वा M 18a मानुष्य°] Σ;
 मनुष्य° K₈₂M 18b] C₉₄C₄₅K₈₂K₄₁^(paper); स्तेन्युत्वमायाति पुनश्च मूढः M, स्तेनेऽयम
 आयाति पुनश्च मूढः E 18c °चोरी] C₉₄; °चौर C₄₅, °चौरी K₈₂MK₄₁^(paper), °चौर E •
 कुनखत्व चिह्नम्] C₉₄K₈₂K₄₁^(paper) E; कुनखत्व चिह्न C₄₅, कुनत्व चिह्नं M^{ac}, कुनक्षत्व चिह्नं
 M^{pc} 18d विशीर्ण°] Σ; विस्तीर्ण° C₄₅ • °गात्रो] Σ; °सूत्रद् M 19a ताम्रापहारी]
 Σ; ताम्रापहारी M, ताम्रापहारि E • स्फुटिता°] Σ; स्फुटिता° E • °पाणिर्] Σ; °पाणि M
 K₄₁^(paper), °पाणीर् E 19b लोहापहारी] Σ; लोह---हारी C₉₄ • चिह्नम्] Σ; चिह्नम् M
 19c कांसा°] Σ; कांसो° K₄₁^(paper) • कर°] Σ; क° C₉₄ • चिह्नं] Σ; चिह्नम् M^{pc}, लम् M^{ac}
 19d हत्वा च रीति°] C₉₄K₄₁^(paper) E; हत्वापचारीति C₄₅, हत्वा च रीतिं K₈₂, हत्वा च रीती°
 M 20a नासो°] Σ; नासौ° E 20b चिह्नं] Σ; चिह्नं M • °हरः] Σ; °हरं E • कुचैलः]
 Σ; कुचैलः K₄₁^(paper) E 20c भवतेऽङ्ग°] K₈₂MK₄₁^(paper); भवदेङ्ग° C₉₄, भवत्यङ्ग° C₄₅,
 भवत्येङ्ग° E 20d दीपा°] Σ; दीपो E • भवतेऽन्ध] C₉₄C₄₅K₈₂MK₄₁^(paper); भवत्यन्ध E
 21a चिह्नं] Σ; चिह्नं C₄₅, चिह्नं M 21b] corr.; यः स्त्री हरेत्सोऽपि जितस्त्रिया स्यात्
 C₉₄, यः स्त्री हरे सोऽपि जितः स्त्रियायात् C₄₅, यः स्त्री हरेत्सोऽपि जित स्त्रिया स्यात् K₈₂,
 यः स्त्री हरे स्त्रीभिः जिता भवन्ति M, यः स्त्री हरेत्सोऽपि जितः स्त्रिया स्यात् K₄₁^(paper) E

सस्यापहारी भवते ऽन्नहीनो
हत्वायुधमस्त्रहतत्वं चिह्नम् ॥१८:२१॥
अन्नापहारी परदत्तभोक्ता
हत्वा तु गावः स भवेद्हरिद्रः ।
हरिं हरेत्तद्धरिणा दहन्ति
हत्वा तु मेषान् अजगर्दभं वा ॥१८:२२॥
स भारभृज्जीव्यमुदाहरन्ति
रत्नापहारी अनपत्यता च ।
छत्रापहारी अपवित्रता च
हत्वा च बीजं स भवेदबीजः ॥१८:२३॥
गोधूमशालियवमुद्रमाषान्
हत्वा मसूरं विलयं व्रजन्ति ।
कामातुरो मातर मातृपुत्रीं
मातृस्वसां गच्छति मातुलानीम् ॥१८:२४॥
राजाङ्गनां पुत्रसुतां स्नुषां च
प्रव्राजिनीं ब्राह्मणिमन्त्यजां च ।
अजाश्वमेषं सुरभीसुतां च

23b cf. Mitākṣara ad Yājñavalkya 3.216cd: ... गौतमो ऽपि क्वचिद्विशेषमाह । ...
न्यासापहार्यनपत्यः, रत्नापहार्यत्यन्तदरिद्रः...

21c भवते ऽन्नहीनो] Σ ; भवते ऽन्नहीवः C_{45} , भवेत्तन्नहीनः $K_{41}^{(paper)}$ 21d °युधमस्त्र°] Σ ;
°युधयन्त्र E 22b भवेद्हरिद्रः] Σ ; भवे दरिद्रः M 22c हरिं हरेत्तद्धरिणा] Σ ; हरिभवे त
हरिणा M, हरिहरेत्तद्धरिणा E 22d] $C_{94}C_{45}K_{41}^{(paper)}$; हत्वा च मेषानजगर्दभश्च K_{82} , हत्वा
च मेषामजगर्दभश्च M, हत्वा तु मेषानजगर्दभश्च E 23a °ज्जीव्य°] Σ ; °ज्जीवा° M, °ज्जीव° E
23b अनपत्यता] Σ ; ---त्यता C_{94} 23c अपवित्रता] $C_{45}K_{41}^{(paper)}$ E; अपरित्रता $C_{94}K_{82}M$
23d] $C_{94}K_{82}ME$; हत्वा नृजीवः स भवेदजीवः C_{45} , हत्वा च बीजं स भवेदजीवः
 $K_{41}^{(paper)}$ 24a °मुद्रमाषान्] $C_{94}K_{82}E$; °मुद्रमाषा C_{45} , °माषमुजान् M, °मुद्रमाषां $K_{41}^{(paper)}$
24b मसूरं] Σ ; मूत्रं M^{ac} , मूरं M^{pc} 24c मातृपुत्रीं] $C_{94}C_{45}K_{82}$; मात्रपुत्री $MK_{41}^{(paper)}$,
मातृपुत्री E 24d °स्वसां] Σ ; °स्वसा M • मातुलानीम्] Σ ; मातुलानी K_{82} , मातुलानीः
M 25a राजाङ्गनां] Σ ; राजाङ्गणा $C_{45}M$ • °सुतां] $K_{82}E$; °सुत $C_{94}C_{45}M$, °सुता
 $K_{41}^{(paper)}$ • स्नुषां] Σ ; स्नुसा M 25b °व्राजिनीं] $C_{94}C_{45}E$; °व्राजिनी K_{82} , °व्रजनी M,
°व्रजिनां $K_{41}^{(paper)}$ • ब्राह्मणिमन्त्यजां च] $C_{45}K_{82}$; ब्राह्मणिमन्त्य=ञ्च C_{94} , ब्राह्मणि चान्त्यजा
च M, ब्राह्मणिमन्त्यजाञ्च $K_{41}^{(paper)}$, ब्राह्मणीमन्त्यजां च E 25c °मेषं] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °मेष°
 $MK_{41}^{(paper)}$ E • °सुतां च] $K_{41}^{(paper)}$; °सुतं च $C_{94}C_{45}K_{82}$; °सुतश्च M, °सुताश्च E

यत्कामयेत्तेषु विमूढचेताः ॥१८:२५॥

स याति कृच्छं नरकं सुघोरं
स वर्षकोटीशतशो भ्रमित्वा ।
तिर्यं च भूयः शतशो व्यतीत्य
कष्टेन वै जायति मानुषत्वम् ॥१८:२६॥

हीनाङ्गता दीनशरीरताश्च
यो मातृगामी स भवेदलिङ्गः ।
मातृस्वसातल्पग वातलिङ्गो
लिङ्गापरोधः सुतपुत्रिकामः ॥१८:२७॥

स्रुषां च यः सेवति रक्तमेही
दौश्चर्मतां च द्विजसुन्दरीषु ।
राजाङ्गनायासु च लिङ्गच्छेदः
प्रव्राजिनीकामुक मूत्रकृच्छम् ॥१८:२८॥

सव्याधिलिङ्गं लभतेऽन्त्यजासु
विलीनलिङ्गः पशुयोनिगामी ।
जायन्ति ते मूषिक धान्यचौरी

28b cf. YājñS 3.210d: दुश्चर्मा गुरुतल्पगः **29cd** for these pādas and the next verse, cf. Manu 12.62: धान्यं हत्वा भवत्याखुः कांस्यं हंसो जलं प्लवः । मधु दंशः पयः काको रसं श्वा नकुलो घृतम् ॥; cf. also YājñS 3.215: मूषको धान्यहारी स्याद्यानम् उष्ट्रः फलं कपिः । अजः पशुं पयः काको गृहकार उपस्करम् ॥

28b C₀₂ resumes here in f. 306r with चर्मताश्च द्विजसुन्दरीषु

25d यत्का°] Σ; यः का° M • °चेताः] Σ; °चेतः E **26a** याति] Σ; यान्ति M **26c** तिर्यं च] Σ; तिर्यञ्च M, तीर्यञ्च E • व्यतीत्य] Σ; व्यतित्य K₄₁^(paper) **26d** वै जायति] Σ; वै नेत्यद्भिः C₄₅, प्राप्नोति स M **27a**] K₈₂E; हीनाङ्गतान्दीनशरीरताञ्च C₉₄, हीनाङ्गतान्दीनशरीरवाञ्च C₄₅, हीनाङ्गता दीनशरीरताञ्च K₄₁^(paper), हीनाङ्ग दीनकुशरीरता च M **27b** °लिङ्गः] Σ; °लि= C₉₄ **27c** °वातलिङ्गो] corr.; °वातलिङ्गा C₉₄K₈₂, °वात° C₄₅, °वातलिङ्गः M, °वानलि= K₄₁^(paper), °वानलिङ्गा E **27d**] K₈₂K₄₁^(paper); लिङ्गापरोधः सुतपुत्रिकाम C₉₄, लिङ्गापरोधः सुतपुत्रिकामा C₄₅, लिङ्गापरोधः सुत्रपुत्रिकामा M, लिङ्गेपरोधः सुतपुत्रिकामः E **28b**] C₉₄C₀₂; ---ञ्च द्विजसुन्दरीषु C₄₅, दौचर्मतां च द्विजसुन्दरीषु K₈₂, दौचर्मता याति द्विजाङ्गनाम्व M, दौचर्मतां च द्विजसुन्दरीषु K₄₁^(paper), दौः चर्मराश च द्विजसुन्दरीषु E **28c** लिङ्ग°] Σ; लिङ्गः K₈₂ **28d** °व्राजिनी°] Σ; °वाजिनी° C₀₂, °व्रजिनी° K₄₁^(paper) • °कृच्छम्] Σ; °कृच्छः M, °कृच्छ K₄₁^(paper) **29a** सव्याधिलिङ्गं लभते] Σ; अत्याधिलिङ्गा भवते M, सव्याधिलिङ्गं लभते K₄₁^(paper)E **29b** विलीनलिङ्गः] Σ; विलीनः C₄₅ • °योनिगामी] Σ; °यो---मी C₉₄ **29c** °चौरी] C₄₅K₈₂E; °चोरी C₉₄C₀₂MK₄₁^(paper)

क्षीरं हरेद्वायसतां प्रयाति ॥१८:२९॥

कांसापहारी स भवेत्तु हंसः

श्वानत्वमायाति रसापहारी ।

हत्वा च सूचीं तु भवेत्स दंशः

हत्वा तु सर्पिर्वृकतां प्रयाति ॥१८:३०॥

मांसं तु हत्वा स भवेत्तु गृध्रस्

तैलापहारी खगतां प्रयाति ।

गुडं च हत्वा गुडिका भवन्ति

शाकापहारी स भवेन्मयूरः ॥१८:३१॥

हत्वा पशुं पङ्कुर जायते ह

श्वित्रत्वमायाति सुवस्त्रहारी ।

हत्वा दुकूलं स च सारसत्वं

क्षौमं च हत्वा स च दर्दुरत्वम् ॥१८:३२॥

और्णानि वस्त्राण्यपहृत्य मेषः

30 cf. YājñS 3.216: मधु दंशः पलं गृध्रो गां गोधाग्निं बकस्तथा । श्वित्री वस्त्रं श्वा रसं तु चीरी लवणमेव च ॥ 31a cf. Manu 12.63a: मांसं गृध्रो वसां मद्गुः 31a cf. Manu 12.63b: तैलं तैलपकः खगः; cf. YājñS 3.212c: तैलहत् तैलपायी 31c cf. Manu 12.64d: गोधा गां वाग्गुदो गुडम् 31d cf. Manu 12.65b: पत्रशाकं तु बर्हिणः; cf. YājñS 3.214c: पत्रशाकं शिखी हत्वा

29d °यसतां] Σ; °यता K₈₂^{ac}, °यसता K₈₂^{pc} 30a कांसां] em.; हंसा° C_ΣK₈₂K₄₁^(paper)E, हान्सा° M • भवेत्तु] conj.; भवेन्नि° C_ΣK₈₂K₄₁^(paper)E, भवेत् M 30b श्वानत्व°] Σ; श्वातत्व° C₄₅, श्वनत्व° K₄₁^(paper) • रसां] Σ; रषा° K₈₂ 30c सूचीं तु भवेत्स] C₉₄C₄₅; सूची तु भवेत्स K₈₂K₄₁^(paper), माध्वी करसं स M, सूचीन्तु भवेत्स C₀₂E 30d सर्पिर्वृकतां प्रयाति] C₉₄, सर्पिं ऽवृकता प्रयाति C₄₅, सर्पिर्वृकतां प्रयान्ति C₀₂, सर्पिं वृकतां प्रयाति K₈₂, सर्पिर्वृकतां प्रयाति M, सर्पिं वृषतां प्रयाति K₄₁^(paper), सर्पिर्वृषतां प्रयाति E 31a मांसं] Σ; मान्सा M 31b °हारी] Σ; °हारा M • खगतां] Σ; खशतां K₄₁^(paper) • °याति] Σ; °या° C₉₄ 31c गुडं च] Σ; °डञ्च C₉₄, गुडन्तु M • भवन्ति] Σ; ऽभवन्तिम् C₄₅ 31d °पहारी] Σ; °प्रहारी M • भवेन्मयूरः] C₉₄K₈₂; भवेत्सयूरः C₄₅C₀₂K₄₁^(paper), भवे मयूरः M, भवेन्मयूरम् E 32a] C₀₂K₄₁^(paper); हत्वा य पशुं पङ्कुर जायते ह C₉₄, हत्वा पशुं पङ्कुरु जायते हः C₄₅, हत्वा पशु पङ्कुर जायते ह K₈₂, हत्वा पशु पङ्गुक जायतीहः M, हत्वा पशु पङ्कुर जायते हः E 32b श्वित्रत्व°] Σ; श्वैत्रत्व° M, चित्रत्व° E • °वस्त्र°] Σ; °व° K₈₂ • °हारी] Σ; °हर्ता M 32c दुकूलं] Σ; ऽकूलं K₄₁^(paper) 32d क्षौमं च] C₉₄MK₄₁^(paper)E; क्षौमं च C₄₅C₀₂K₈₂ • दर्दुरत्वम्] C₉₄C₄₅K₈₂M; दुर्दुरत्वम् C₀₂, दुर्दुलत्वं K₄₁^(paper), दुर्वलत्वम् E 33a और्णानि वस्त्राण्य°] C₀₂K₈₂K₄₁^(paper); और्णानि वस्त्राण्य° C₉₄C₄₅, उर्णञ्च वस्त्रम् M, ऊर्णानि वस्त्राण्य° E • मेषः] Σ; मेसं M

छुच्छुन्दरी जायति गन्धहारी ।
 ब्रह्मस्वमल्पमपहत्य भोक्ता
 स गृध्र उच्छिष्टभुजो भवन्ति ॥१८:३३॥

पादेन यः स्पर्शयते द्विजाङ्गिं
 तद्वातरक्तं चरणे भवेत् ।
 पादेन यः स्पर्शयते च गावः
 स पादरोगान्विविधान् लभेत ॥१८:३४॥

यो मातरं ताडयते पदेन
 पादे तदीये कृमयः पतन्ति ।
 पदा स्पृशेद्यः पितरं दुरात्मा
 सूनोन्नपादः स भवेत्परत्र ॥१८:३५॥

पदा स्पृशेत्तोयमनादरेण
 स श्लिपदी पादयुगे भवेत् ।
 पादेन यः स्पर्शयते हुताशं
 स चाग्निपादः सततं भवेत् ॥१८:३६॥

पादेन यश्चार्यमुपस्पृशेत्
 स पादछेदं बहुशो लभेत ।

33b cf. YājñS 3.214d: गन्धांश्छुच्छुन्दरी शुभान्

33b छुच्छुन्दरी] Σ ; छुच्छुन्दरी K_{82} 33c ब्रह्मस्वमल्प°] $C_{45}C_{02}K_{82}K_{41}^{(paper)}E$; ब्रह्म---
 मल्प° C_{94} , ब्रह्मश्चद्रव्य° M 33d °भुजो] $C_{02}K_{82}ME$; °भुजे C_{94} , °भुजा C_{45} , °भुजा
 $K_{41}^{(paper)}$ 34a] Σ ; --- C_{45} , पादेन यः स्पर्शयते द्विजानां M 34b] $C_{94}C_{02}K_{82}K_{41}^{(paper)}$;
 तद्वातरक्तचरणे भवेत् C_{45} (unmetr.), स वातरक्त चरणा भवन्ति M , तच्छीतरक्तं चरणौ
 भवेत् E 34c पादेन यः] Σ ; पादा हि सं° M 34d] $C_{94}C_{02}E$; स पादरोगान्विविधान् लभेत्
 $C_{45}K_{82}$ (unmetr.), स पादरोगा विविधा भवन्ति M , स पादरोगा विधा लभेत $K_{41}^{(paper)}$
 35a] Σ ; पादेन यो ताडयतीह माताः M , यो मातरः ताडयते पदेन E 35b पादे तदीये
 कृमयः] Σ ; पादेषु तस्य तृमियः M 35c पदा स्पृशेद्यः] $C_{94}C_{45}K_{82}$; पादा शेद्यः C_{02} ,
 पादेन पृष्ठ M , पादात्स्पृशेद्यः $K_{41}^{(paper)}E$ • पितरं] Σ ; पितरं C_{94} 35d सूनोन्नपादः] K_{82}
 $K_{41}^{(paper)}E$; सूनोन्नपाद C_{Σ} (unmetr.), सूनोन्नपाद M • °त्र] Σ ; °त्रः M 36a पदा
 स्पृशेत्तो°] $C_{94}C_{45}K_{82}K_{41}^{(paper)}$; पादा स्पृशे तो° C_{02} , पादे स्पृशे तो° M , पादात्स्पृशेत्तो° E
 36b पादयुगे भवेत्] $C_{94}C_{45}K_{41}^{(paper)}E$; पादयुगे भवेत् $C_{02}K_{82}$ (unmetr.), पाद महद्भवन्ति
 M 36c] $C_{94}C_{02}K_{41}^{(paper)}$; --- C_{45} , पादेन यः स्पर्शयते हुताशनं K_{82} (unmetr.), ---
 M , पादेन यः स्पर्शयते हुताशं E 36d] $C_{94}K_{82}K_{41}^{(paper)}E$; स चाग्निपादः सततं भवेत्
 $\neq C_{45}C_{02}$, तथाग्निपादा सततम्भवन्ति M 37a] Σ ; ---यश्चार्यमुपस्पृशेत् C_{45} , पादेन
 ये चायमुपस्पृशन्ति M 37b स] Σ ; ते M • °छेदं] Σ ; °छेद M • लभेत] $C_{94}K_{82}$
 $K_{41}^{(paper)}E$; लभेत् $C_{45}C_{02}$ (unmetr.), भवन्ति M

ग्रन्थापहारी स भवेत मूकः
 दुर्गन्धवक्त्रः परछिद्रवादी ॥१८:३७॥
 पैशुन्यवादी स च पूतिनासो
 नृ नम्रवक्त्रस्त्वनृतापवादी ।
 पारुष्यवक्ता मुखपाकरोगी
 असत्प्रलापी स च दन्तरोगः ॥१८:३८॥
 तीक्ष्णप्रदायी स च वक्रनासः
 सम्भिन्नवक्ता स च कण्ठरोगी ।
 क्रुद्धेक्षणः पश्यति यस्तु विप्रं
 तीव्राक्षिरोगी स तु जायते हि ॥१८:३९॥
 प्रद्वेषयालोकयते ऽतिथीन्य
 उत्पादिताक्षिः स भवेत्परत्र ।
 वैरूप्यचक्षुस्त्वतिसूक्ष्मचक्षुः
 स जायते केकरपिङ्गचक्षुः ॥१८:४०॥
 गर्ताक्षिकादीनि विपण्डुलानि
 नेत्रामयान्येव च पापदोषात् ।
 शृण्वन्ति ये पापकथां प्रशस्तां

37c cf. YājñS 3.211d: मूको वागपहारकः 37d cf. YājñS 3.212d: पूतिवक्त्रस्तु सूचकः
 38a cf. YājñS 3.212b: पिशुनः पूतिनासिकः

37c भवेत] Σ; भवे ह M 37d दुर्गन्धवक्त्रः] Σ; दुर्गन्धवक्त्रः C₉₄, दुर्गन्धवक्त्र M
 38a पैशुं] M; पैशुं C_ΣK₈₂K₄₁^(paper)E • °नासो] C_ΣK₈₂; °नासा K₄₁^(paper)E 38b नृ
 नम्रं] C₉₄C₄₅K₈₂; ननम्रं C₀₂, तृ नम्र M, ननम्रं K₄₁^(paper), मनम्रं E • °पवादी] Σ;
 °प्रवादी M 38c °वक्ता] Σ; °वक्त्रा M 38d °रोगः] Σ; °रोगी: C₀₂ 39a तीक्ष्णं] Σ;
 क्षणं K₄₁^(paper), स्तीक्ष्णं E • स च] Σ; भव M • °नासः] Σ; °नास E 39b] Σ; संभिनं
 वक्ता सद कण्ठरोगः M 39c] Σ; क्रुद्धेक्षणः पश्यति यस्तु विप्रः C₀₂, क्रोधेन यः पश्यति विप्र
 मूढा M 39d °रोगी स तु जायते हि] Σ; °रोगातुर जायतीहः M 40a तिथीन्य] Σ; तिथिश्च
 M, तिथीन्य K₄₁^(paper) 40b] Σ; स चाक्षिमुत्पाटयते परत्र M, उत्पादिताक्षिः स भवेत्परत्र
 K₄₁^(paper)E 40c °तिसूक्ष्मं] Σ; °निमृ M • °चक्षुः] Σ; °चक्षु C₀₂ 40d स जायते]
 Σ; जायन्ति ते M • केकरं] Σ; केकरं C₀₂ 41a °क्षिकादीनि] Σ; °क्षिासाभि
 M • विपण्डुलानि] Σ; विपण्डुलानि K₄₁^(paper), विपाण्डुरानि E 41b] Σ; नेत्रामयानेव च
 पापदोषात् C₀₂, भवन्ति नेत्रामय पापदोसा M 41c ये] Σ; यो K₄₁^(paper) • °कथां प्रशस्तां]
 C₄₅C₀₂K₈₂K₄₁^(paper)E; °कथां ---स्तान् C₉₄, °कथा प्रस्तं M

तान्कर्णसर्पिः परिपीडयेत् ॥१८:४१॥

शृणोति निन्दां हरिशर्वयोर्यः

स कर्णशूलेन तु जीवतीव ।

मातापितृणां शृणुते ऽपवादं

स कर्णशोफेन विनाशमेति ॥१८:४२॥

शृणोति निन्दां गुरुविप्रजां यः

स कर्णपूयं स्रवते सरक्तम् ।

विरूपदारिद्र्यकुलाधमेषु

अनिष्टकर्मभृतिजीवनं च ।

अकीर्तनं दर्शनवर्जनं च

श्वपाकडोम्बादिषु जायते सः ॥१८:४३॥

एतानि चिह्नं निरयागतानां

मानुष्यलोके कुकृतस्य दृष्टम् ।

समासतः कीर्तित एव देवि

यथैव मुक्तस्त्विह कर्मभङ्गः ॥१८:४४॥

मातापित्रोघतोया सुतदुहितृवहा भ्रातृगम्भीरवेगा

भार्यावर्ता विवर्ता कुटिलगतिवधू बान्धवोर्मितरङ्गा ।

41d तान्कर्णसर्पिः] Σ ; ता कर्णसर्पिः C_{45} , स कर्णसर्प M • °पीडयेत्] $C_{94}^{pc}C_{02}K_{82}$; °पीडयेत् $C_{94}^{ac}E$, °पीडयेत् C_{45} (unmetr.), °पीडयन्ति M, °पीडयोत् $K_{41}^{(paper)}$ 42a] Σ ; शृण्वन्ति ये निन्द हरीश्वराभ्याम् M, शृण्वन्ति निन्दा हरिशर्वयोर्यः $K_{41}^{(paper)}$, शृण्वन्ति निन्दां हरिशर्वयोर्यः E 42b जीवतीव] Σ ; जीतीव C_{45} , जीवनिष्टं M, जीवतीं वा E 42c °पितृणां] Σ ; °पितृणा C_{45} , °पितृभ्यां M • °वादं] Σ ; °वादः M 42d शोफेन] $M^{ac}K_{41}^{(paper)}$; °सोहेन $C_{\Sigma}K_{82}$, शोलेन M^{pc} , °साफेन E • विनाशमेति] Σ ; विनासयन्ति M 43a] $C_{02}K_{82}K_{41}^{(paper)}$; शृणोति निन्दां गुरुविप्रजा यः $C_{94}E$, शृणोति निन्दा गुरुविप्रजां यः C_{45} , शृण्वन्ति ये निन्द गुरुः द्विजा वां M 43b °पूयं] Σ ; °पूय $C_{02}M$ 43c विरूपदारिद्र्यं] C_{45} ; विरूपदारिद्र्यं° C_{94} , विरूप्यदारिद्र्य $C_{02}K_{41}^{(paper)}$, विरूपदारिद्र्य° $K_{82}M$, विरूप्यदारिद्र्य° E • °कुलाधमेषु] Σ ; ---मेषु C_{94} 43d °भृतिजीवनं च] Σ ; °भृतजीवनञ्च C_{02} , °भृतिजीवनाश्च E 43e अकीर्तनं] Σ ; अकीर्तनी M • °वर्जनं च] Σ ; °वर्जितञ्च M 43f श्वपाकडोम्बादिषु] Σ ; श्वपाकतोम्बादिषु $K_{41}^{(paper)}$, श्वपाकतोम्बादिषु E 44a चिह्नं] Σ ; चिह्ना C_{45} , चिह्ना M • निरयागतानां] Σ ; निरयागताना $K_{41}^{(paper)}$ 44b मानुष्यं] Σ ; मनुष्यं M • दृष्टम्] Σ ; निष्ठे M^{ac} , दृष्टे M 44c कीर्तित एव] Σ ; कीर्तित एष K_{82} , कीर्तितमेष M 44d यथैव] Σ ; यथाव M 45a घतो या] Σ ; पघातो K_{82} , घतो याः M • सुत°] Σ ; सुत° C_{02} • °वहा] Σ ; °वही M • °वेगा] Σ ; °वेगात् M 45b °वधू बा°] Σ ; °वधुर्बा° $K_{41}^{(paper)}$ E • °तरङ्गा] Σ ; °तरङ्गाः M

कामक्रोधोभकूला करिमकरझषा ग्राहकामा भयन्ते
मृत्योराख्यार्णवे ऽस्मिन्न शरण विवशा कालदष्टा प्रयाति ॥१८:४५॥

नित्यं येन विनाश याति दिवसं पञ्चत्वमापद्यते
त्यक्त्वा देह वनान्तरेषु विषमे श्वानशृगालाकुले ।
बन्धुः सर्व निवर्तते गतदया धर्मेक तत्र स्थितः
तस्माद्धर्मपरो न चान्यसुहृदः सेवेत्परत्रार्थिनः ॥१८:४६॥

॥ इति वृषसारसंग्रहे पूर्वकर्मविपाकचिह्नाष्टादशमो ऽध्यायः ॥

46c C₀₂ breaks down after reading सर्व.

45c °कूला क°] Σ; °कूलात्क° M • °मकर°] Σ; °मरण° C₉₄ • भयन्ते] Σ; भयन्तः
M^{ac}, हयन्ते K₄₁^(paper) 45d स्मिन्न] Σ; स्मिन्सु° M • °दष्टा] C₉₄; °दुष्टा C₄₅,
°दुष्ट C₀₂, °द्रष्टा K₈₂, °दष्ट M, °दष्टा K₄₁^(paper), °दष्टो E 46a विनाश याति] M;
विना न याति C₉₄C₀₂K₈₂K₄₁^(paper)E, विनास याति C₄₅ 46b श्वान°] Σ; श्वानः M
46c बन्धुः] Σ; बन्धु M (unmetr.) • °दया धर्मेक] MK₄₁^(paper)E; °दया धर्मेकस् C₉₄
(unmetr.), °दयो धर्मेकस् C₄₅K₈₂ (unmetr.) 46d चान्य°] em.; चान्यः C₉₄C₄₅K₈₂M
K₄₁^(paper)E (unmetr.) • सुहृदः सेवेत्प°] Σ; सुहृतः सेवे प° M, सुहृदः सवस्प° K₄₁^(paper)
Colophon: °विपाकचिह्नाष्टादशमो ऽध्यायः] C₉₄C₄₅K₈₂K₄₁^(paper); °चिह्नाध्यायः अष्टादशमः
M, °विपाकचिह्नाष्टादशो ऽध्यायः E